

RUDAR

••• Glasilo slovenskih rudarjev •••

Izhaja trikrat na mesec in sicer vsak prvi, drugi in četrti četrtek v mesecu, z datumom naslednjega dne. Naročnina znaša za celo leto 4 krone, za pol leta 2 kroni in za četrt leta 1 krono. Posamezne številke po 10 vinarjev. Reklamacije so poštnine proste. Nefrankirana pisma se ne sprejmejo. Rokopisi se ne vračajo. Inserati po dogovoru. Uredništvo in upravnništvo lista je v Zagorju ob Savi.

Argentinsko meso in slovenski klerikalci.

Novo izvoljeni poslanci državnega zbora so šli v soboto dne 29. julija na počitnice. To je za poslance vsekakor najprijetnejši korak, tembolj za tiste, ki gredo na počitnice s prijetno zavestjo, da so kot voljeni ljudski zastopniki v zadnjem zasedanju v polni meri storili svojo dolžnost. Prej pa se je imelo še pokazati, kaj ima ljudstvo pričakovati od novega parlamenta.

Sobotno glasovanje o predlogu draginjskega odseka glede uvoza argentinskega mesa je moralo tudi slepcu potegniti mreno raz oči ter ga primorati do spoznanja, da imate lakoto in brezpravnost delovnega ljudstva tudi v novem parlamentu neizprosnega zaščitnika v sklenjeni falangi. Agrarnih oderuhov vseh narodov in najrazličnejših političnih smeri... Socialnodemokratični poslanci so stavili predlog, ki pozivlja vlado, da naj dovoli gledena čas in množino neomejen uvoz argentinskega mesa, in sicer brez obzira na to, če to ogrska vlada dovoli ali ne. Predlog je bil v petek, dne 28. julija v draginjskem odseku sprejet, torej so glasovali zanj nekateri meščanski poslanci. Sodeč po glasovanju v odseku bi bil navaden zemljoraj pač mislil, da mora biti predlog na vsak način sprejet tudi v parlamentu, kajti če so zastopniki posameznih meščanskih parlamentarnih skupin sprejeli predlog v odseku, potem bi bilo ob normalnih razmerah s stališča politične logike in doslednosti pač samo po sebi umljivo, da bi predlog sprejele dotične skupine tudi v plenarni zbornici. Tako bi sodil vsekakor samo naiven optimist, ki ne pozna avstrijskih meščanskih strank in njihove politike, ki je dosledna samo v nedoslednosti in katere bistvo je ravno podlost in neznačajnost. Avstrijski meščanski političarji naj si pripadajo tej ali oni narodnosti, tej ali oni kulturni smeri, so že nešteto dokazali, da so pripravljene opljuvati svoje lastno prepričanje, samo če to vsaj hipno kombinira njihovim osebnim stremljenjem; verolomnost je njihova politična taktika, laž in obrekovanje poštenega nasprotnika pa jim je tisti ščit, ki naj prikrije njihovo lastno lažnjivost in umazanost... Prevečkrat so ljudstvo že ogoljufali, njihova politična goljufivost je že preočita, da bi jim trezen človek sploh še kaj zaupati mogel, in ljudstvo, ki bi še nadalje pričakovalo svoje rešitve od narodnjaških in verskih fraz meščanskih politikov, to ljudstvo bi lahko čakalo do sodnega dne. Načela avstrijske meščanske politike ne baje pod ministrskimi podplati, v najboljšem slučaju segajo še do elegantnih šlepov dvornih dam. Kajti v tistem trenutku, ko se na komando ošabne ogrske gospode kakemu avstrijskemu ministru zgubanči čelo in skremži obraz — zakaj tudi odločnost avstrijskih vlad ne sega preko ogrskih valov... — v tistem trenutku zleze tudi ogromna večina meščanskih političarjev pod klop. To se je pokazalo nešteto in to se je prav drastično pokazalo sedaj v vprašanju argentinskega mesa. Dasi je bil torej socialnodemokratični predlog glede neomejenega uvoza argentinskega mesa s pomočjo meščanskih glasov sprejet v draginjskem odseku in dasi je večina volilcev dne 13. in 20. junija z brezobzirno jasnostjo izrekla svojo obsodbo nad oderuško agrarno politiko, ki koristi samo veleposestnikom ter bogatim ogrskim grofom in ba-

ronom, in dasi je bedno in lačno ljudstvo tik pred odločilnim dnem na impozantnih shodih manifestiralo svojo odločno voljo za uvoz argentinskega mesa, kljub vsemu temu je večina meščanskih poslancev na zahtevo ministrskega predsednika Gautscha zlezla pod klop in glasovala proti predlogu draginjskega odseka. Meščanski zastopniki mest in industrijskih okrajev so snedli svojo lastno besedo, pozabili so naenkrat na vse lepe obljube, ki so jih za časa volitev bili dajali svojim volilcem, in glasovali so tako, kakor jim je na komando ogrskih grofov in baronov ukazala avstrijska vlada.

S težko silo je bilo mogoče prodreti vsaj v toliko, da se je dovolil vsaj uvoz „po potrebi“. To seveda mnogo ne pomeni, ker prvič po tem ne pride toliko argentinskega mesa na naš avstrijski trg, da bi moglo kaj znatno olajšati bedo vsaj v mestih ali pa celo pritisniti na cene domačega mesa oziroma živine; drugič pa ta klavzula „po potrebi“ izroča usodo argentinskega mesa popolnoma samovolji vlade, ki ga poljubno na komando agrarne gospode lepega dne zopet lahko prepove. Z uvozom argentinskega mesa, ki ne bi bil omejen niti na čas niti na množino, pa bi se tudi najrevnejšim slojem omogočilo kupovanje cenega in okusnega mesa. 1 kilogram argentinskega mesa stane pri nas 1 K 20 vin. in to kljub temu, da je v Avstriji 30 vin. carine na vsakem kilogramu inozemskega mesa. V Londonu se je v zadnjem času prodajalo argentinsko meso po 60 vin. kilogram in tudi pri nas bi se s pametno carinsko politiko dali kupni pogoji še znatno zboljšati. Neomejen uvoz argentinskega mesa pa bi dalje imel to neobhodno dobro posledico, da bi se morale cene znižati tudi domačemu mesu. In to je baš tisto, česar se bogata agrarna gospoda boji in kar hoče na vsak način preprečiti. Delavcu se ne sme dovoliti cenega mesa, da se bogne da ne zmanjšala profit agrarnih oderuhov! In v imenu tega nekrščanskega profita je v soboto, dne 29. julija — delavci ne pozabite tega usodnega dne nikoli! — večina meščanskih poslancev glasovala proti predlogu draginjskega odseka za neomejeni uvoz argentinskega mesa. Naravnost nebeški prizor je bil, v kako lepi slogi so se pri tej priliki našli proti ljudstvu poslanci najrazličnejših strank; drugače se na vse mogoče načine lasajo ter se mesebojno obmetujejo z najgršim blatom, ali izdajstvo nad revnim ljudstvom združuje v bratskem objemu, češke in nemške argrarce, nemške svobodomiselce in krščanske socialce, slovenske narodnjake in slovenske klerikalce. Izmed zastopnikov najbolj beraškega naroda, izmed slovenskih poslancev je edini poslanec ljubljanskega mesta dr. Ravnihar glasoval za uvoz argentinskega mesa. Ljubljenec zloglasne „Narodne delavske organizacije“, dr. Rybač je pred glasovanjem — zbežal! Vsi drugi narodnjaki, istrski Mandič, Spinčič, Laginja in kraški poslanec dr. Gregorin (tudi ljubljenec N. D. O.) pa so glasovali proti. Najgadnejšo vlogo pa so v tem vprašanju igrali slovenski klerikalci, ki imajo sicer drzno čelo, da lazijo po Trbovljah, Hrastniku in drugih industrijskih krajih lovit delavske glasove. Rekord nad vsemi pa je dosegel poslanec laškega, sevniškega in brežiškega okraja dr. Ivan Benkovič.

Ta je bil pri dotičnem glasovanju zapisnikar in je rezultat glasovanja naravnost — falzificiral. Zapisnikarji med njimi dr. Benkovič so namreč glasove tako škandalozno šteli, da se na zadnje ni vedelo, ima li predlog večino ali ne. In v tej negotovosti se je proglasil predlog za — odklonjen. Drugo poimensko glasovanje pa so agrarci s svojim protestom preprečili.

Slovenski klerikalec dr. Benkovič pa je položil torej falzifikacije, hudobne goljufije, samo da se prepreči neomejeni uvoz argentinskega mesa.

Rudarji v Trbovljah in Hrastniku! ali se še spominjate s kakšno hinavščino so lazili klerikalci za časa volitev okrog vas? Ali še veste, kaj vam je Benkovič po svojih agitatorjih — kajti sam se ni upal med vas! — obljuboval? ali se še spominjate na tisto pismo kaplana Pečnika, v katerem vam je to človeče s farizejsko sladkostjo pripovedovalo, da se gre privolitvah samo za vero in zopet za vero. In glejte! Komaj je preteklo mesec dni, pa se vam je „krščanstvo“ slovenskih klerikalcev vobče posebno pa dr. Benkoviča pokazalo zopet v vsej svoji nagoti. Tiljudje nosijo na jeziku „krščanstvo“, v srcu pa špekulirajo na nekrščansko odiranje ljudstva in mislijo na profit agrarnih oderuhov! Delavec naj bo veren, patriočen in bogzna kaj še, sicer naj se pa pri vsej vernosti in pri vsem patriotizmu posti ali zadovolji z vsakdanjim — močnikom! To je prav krščansko gospodarsko načelo slovenskih klerikalcev, seveda samo za — delavce. Saj klerikatni gospodi pač ni treba argentinskega mesa.

Delavci v Trbovljah in Hrastniku! Zapomnite si, da zadene največja krivda na tem izidu glasovanja katoliškega Benkoviča. In vi, kar vas je zapeljanih delavcev, ki ste se za časa volitev dali preslepiti po duhovniški prilizjenosti in ste volili „katoliškega“ kandidata! — ako v dnevih najhujše bede in lakote ne boste imeli česa djati v usta, pojdite z mirno vestjo tja in potrkajte na vrata župnišča, ki se vam bodo gotovo odprla, in opomnite gospode na njihovo — krščanstvo pri molitvah! In ve, matere revnih in lačnih otrok! Ako danes s svojimi družinami samo za silo še živite in ako bodo lepega dne vaši otročiči lakote stegovali proti vam svoje ročice, da se vam bo trgalo srce, ker jim ne boste imeli ničesar dati, potem jih vzemite v naročje in nesite jih tja tistim pobožnim gospodom, ki imajo sicer polna usta krščanske ljubezni!... Morda se bo tem katoliškim sleparjem vsaj ob pogledu na nedolžne in lačne otročiče vzbudila zakrknjena vest.

Ljudstvo je zopet ogoljufano, izročeno je na korist klerikalno agrarnega oderuštva nadaljnemu stradanju. Ali tisti, ki mislijo, da bo ljudstvo to nesramnost pozabilo, se motijo. Vse ima svoje meje. In tudi sleparskemu slovenskemu klerikalizmu bo napočil dan ljudske sodbe!

Razredni boj in organizacija.

Ako se ozremo nazaj v zgodovino človeštva, vidimo, da se nižji sloji kakega naroda že tisočletja borijo za osvoboditev iz telesnega in duševnega suženjstva. Ona ogromna masa, ki je

bila zatirana, izkoriščana in brezpravna, stremi za gospodarsko, socialno in pravno enakostjo, trka na pravico po človeškem dostojanstvu in po človeškega dostojanstva vrednem življenju. Ker pa višji sloji niso nikdar in nikjer kazali najmanjše prizanesljivosti od razumevanja napram takim težnjam, temveč so se še vsikdar in povsod vzvišenim stremljenjem proletarijata trdovratno upirali, je bilo pač povsem naravno, da se je tiho in mirno stremljenje proletarijata na vsej črti razvilo v trd neizprosni boj. Nastali so razredni boji, ki so se vodili sedaj odkrito, sedaj pri-tajeno, danes s silo jutri zopet z zvijačo. In ti razredni boji dajejo v pravem pomenu besede obilnejše vsej človeški zgodovini.

Slehernemu poznavalcu socialne zgodovine je znano, da je vsakršno proletarsko stremljenje v prejšnjih časih ostalo brez uspeha. Kaj je pomagal ves idealizem, ko pa najhujši napori in najhujše žrtve na krvi iz življenju niso zamogle velike mase naroda rešiti in brezupne bede. Nikjer in nikdar se ni posrečilo, odpraviti revščino mase in socialističnih idealov niti za las ni bilo mogoče približati uresničenju. Vladajoči razred, takozvani „gornji deseti tisoč“, je nižje sloje brez usmiljenja izkoriščal v različnih dobah: to izkoriščevanje je bilo enako v dobi sužnosti, kakor v dobi fevdalizma in v dobi kapitalizma. To dejstvo ki mora navdati z žalostjo slehernega človekoljuba, ima dvoje vzrokov: na eni strani je bila proizvajalna moč človeškega dela tako neznatna, da res ni bilo mogoče, priskrbeti slehernemu človeku dostojnega življenja; na drugi strani pa ljudje še niso bili zreli za socializem. Človeštvo še ni bilo sposobno, da bi bilo prirodi izsililo njene bogate darove in kar so bili sploh iz prirode iztisnili, to se je porabilo ponajveč v korist vladajočega razreda, dočim se je delavski razred moral zadovoljevati z odpadki z bogato obloženih miz bogatinov. Delavci so bili nedisciplinirani pa tudi preneizobraženi, da bi se zamogli preboriti do pravičnega deleža na bogatstvu prirode.

To je bilo enkrat. V zadnjih desetletjih pa hvala bogu z zadovoljstvom opažamo, kako se mase proletarijata dvigajo, počasi sicer, ali neprestano in sigurno. Gospodarske razmere delavcev se vidno boljšajo in moderni proletarec je danes v položaju, da stavi do življenja večje zahteve in če svojim potrebam tudi popolnoma ne more zadostiti, pa jim gotovo lahko zadošča v večji in izdatnejši meri nego kdaj poprej; tudi njegova socialna veljava se je znatno dvignila, kajti danes se na delavca vobče ne gleda več s tistim prezirom kakor se je to dogajalo v prejšnjih časih; v političnem in javno-pravnem oziru velja, četudi zaenkrat le še bolj v teoriji nego v praksi, načelo enakopravnosti vseh državljanov, na polju izobrazbe, umetnosti in socialne morale (nравnosti) pa se je delavstvo naravnost kolosalno dvignilo; to dviganje modernega proletarijata na gospodarskem duševnem, moralnem, socialnem in pravnem polju se na zunaj izraža v tem, da se je položaj delavca v gospodarskem in družabnem organizmu popolnoma izpremenil, izvršil pa se je preobrat tudi v njegovi socialni zavesti. Moderni delavec igra čisto drugačno ulogo nego njegov prednik v prejšnjih časih, današnji delavec se svojega pomena tudi zaveda; ta delavec ima fino in visoko razvit čut za svojo veljavo in svoj pomen v družbi in njegova razredna zavest se je razvila do močno izražene samozavesti, ki se na najboljšo označi z besedami nemškega pesnika Schillerja: „So hoch gestellt ist keiner auf der Erde, daß ich mich selber neben ihm verachte!“ (Tako visoko nihče na svetu ne stoji, da bi sam se poleg njega zaničeval.) Ta proletarska samozavest, ki je samo izraz, nekak odsev višjega položaja modernega delavskega razreda, je brezdvomno najradostnejši pojav sedanjosti.

Da se je moderni proletarijat dvignil tako visoko, pač ni pripisati morda kakemu srečnemu slučaju ali pa celo blagohotnosti in naklonjenosti gornjih slojev; o, nikakor ne, vse to je samolastno delo delavskega razreda samega; vse to delo se je izvršilo proti odporu in v boju proti izkoriščevalcem ki so se v zvezi z državo in cerkvijo na vse moč če načine prizadevali, da bi v vsakem oziru ovirali in preprečili osvoboditev delavstva; položaj današnjega proletarijata je rezultat modernega razrednega boja. Naravnost komično je, če danes vladajoči razred z nekakim zadoščenjem poudarja, da živi

moderni delavec boljše, da se ga višje ceni in da ima tudi več pravic nego prej; ta razred ravno ne pomisli, da je bil sam baš vse poizkusil, da bi delavstvo potlačil ter ga oropal njegovih pravic. Proletarijat danes lahko s ponosom reče, da se je dvignil iz svoje lastne moči, s svojim lastnim delom.

Ako iščemo po vzrokih, ki so povzročili ta mogočni polet delavskega razreda, potem naletimo na pojav, ki nam v hipu odpre oči, na združitev delavskih mas v mogočnih organizacijah. Že v prvih desetletjih prejšnjega stoletja najdemo začetke in poizkuse v tej smeri in posebno se je krojaški pomočnik Viljem Weitling na tem polju odlikoval kot organizator in agitator. Nato sta Marx in Engels dvignila svoj glas in zaklicala vesoljnemu delavstvu sveta: „Proletarci vseh dežel, združite se!“ in naposled je Ferdinand Lassalle položil temelj močni politični organizaciji, „Splošnemu nemškemu delavskemu društvu“ (Allgemeiner deutscher Arbeiterverein). Tudi v strokovnih koalicijah (združitvah) so se jeli združevati in kot tretja organizacijska oblika se je razvilo v zadružništvo. Česar si prej največji optimisti niti v najsmelejših sanjah predstavljali niso upali, to je bilo sedaj gotovo dejstvo: mogočne organizacije z enotnimi cilji in bogatimi sredstvi; brezupne borbe nediscipliniranih in neizobraženih mas so se razvile do organiziranega razrednega boja, ki ga prijatelj in neprijatelj opazujeta z rastočim občudovanjem.

Mi, ljudje sedanjosti, ki si dobe brez organizacije niti več predstavljati ne moremo, se velikanskega preobrata, ki so ga tekom malih desetletij povzročile delavske organizacije, niti prav ne zavedamo; organizacija se nam zdi danes nekaj samo po sebi umljivega in ravno se nam zde samo po sebi umevni tudi učinki organizacije. Če pa hočemo prav spoznati, kako ogromno in neprecenljivo delo so izvršile delavske organizacije, potem nam je treba pogledati samo v tiste kraje, koder stoji še danes ogromna večina delavcev izven vsake organizacije in se sploh odteguje vsakršnemu sodelovanju, v takih krajih bomo gotovo našli na vseh poljih splošno zostalost, slabe mezde in delovne pogoje, skrajno nizke življenske odnošaje, moralčno pokvarjenost, pasjo pokorščino, potuhnjeno nastopanje in brezupno slabost; delavca se prezira in zaničuje in sam nima nikakšnega zaupanja v svojo moč, zato nizkotno prosjači za milost gospode in resignirano čaka na nekako pomoč od zunaj. Kako samozavestno stoji takemu siromaku nasproti organiziran delavec! Reklo bi se vodo nositi v Savo, če bi hoteli natančneje naštevati, kaj ima moderni proletarijat zahvaliti trdnim organizacijam. Naši čitatelji to lahko dan na dan opazujejo. In zmiraj se razširja delokrog proletarskih organizacij in zmiraj nova področja se jim odpirajo. Brez pretiravanja smemo reči, da od časa ustanovitve organizacij datira tudi preporod delavskega razreda in da je organizacija takorekoč barometer, ki kaže kulturno višino ali nižino proletarskih slojev kateregakoli naroda. To resnico so moderni, razredno-zavedni delavci že davno spoznali in zategadelj jim je koalicijska pravica, to je pravica združevanja, nedotakljiva svetinja, koalicijska dolžnost, to jo dolžnost združevanja pa najvišje načelo socialne morale.

Prvikrat v svetovni zgodovini nam pokazuje sedanjost dejstvo, da uporabljajo proletarski sloji zavedno in smotreno socialni zakon organizacije v svojih bojih. Ta važni socialni zakon prehaja masam bolj in bolj v kri in meso. Kar so preje te mase samo instinktivno čutile, to stoji danes jasno in razločno pred njihovimi očmi: da se je treba združiti, ako se hoče kaj doseči. In v svesti so si tudi nujnosti in neizogibnosti, da zahteva organizacija žrtve, da mora biti organizirani delavec discipliniran in s svojimi tovariši v vsakem pogledu solidaren. Poednec se mora podrediti celoti, utrpeti mora del svoje osebne svobode, ako smoter organizacije zahteva.

Vsaki organizaciji je neizogibno potrebno vodstvo, ako hoče doseči kake uspehe, in zato si vsaka organizacija sama iz sebe voli svoje voditelje, ki poznajo pota in znajo uporabljati primerna sredstva v dosego cilja. Tako so si tudi delavske organizacije izvolile svoje voditelje, ki korakajo v boju v prvih vrstah in so takorekoč zastavonoše svoje organizacije. V dobi moderne demokracije niso ti voditelji seveda nikakršni ab-

solutni gospodarji, ki bi samovoljno vladali in odločevali, oni so temveč nositelji in izvrševalci kolektivne volje, to je volje celote; v njih osebah je takorekoč utelešeno čuvstvovanje in stremljenje mase, oni tvorijo glavo armadi borečega se proletarijata. Poleg tega pa so na zunaj tudi odgovorni za vse akcije, za vse korake in dejanja, ki jih organizacija uprizori. Ako se to upošteva, se šele razvidi in razume težavnost njihove naloge in nevhvaležnost njihovega položaja; razpolagajo naj s pogumom in energijo in naj mase navdušujejo za boje, na drugi strani pa morajo pri vsaki priliki bojne sile organizacije in nasprotnika natančno pretehtati in biti do skrajnosti previdni, kajti če se kakršnakoli stvar ponesreči, potem se bo krivda čisto gotovo valila na njihova pleča. In ker so njihovi tovariši in sodrugi najrazličnejšega temperamenta, se seveda nahajajo med dvema ognjema; čim se zdi njihova taktika prenačljena in prenepremišljena, v očeh drugih pa so zopet okorneži in strahopetci. Zategadelj je tako priljubljeno tisto zabavljanje na voditelje, ki je prav posebno v navadi pri tistih ljudeh, ki se sicer kaj radi navdušujejo ob radikalnih govorih, ki se pa drugače strašijo vsakršnega pozitivnega dela. Saj bi bilo čisto lepo, če bi mogle delavske organizacije izhajati brez voditeljev, ali za doledno dobo se tega niti misliti ne da. Dokler se gibljejo mase in dokler bomo vodili organizirane boje, dotlej moramo v teh bojih tudi voditelje smatrati kot nekako „potrebno zlo“. — Do danes pa se ni rodil še noben modrijan, ki bi nam pokazal, kako naj se kaka armada brez voditeljev bojuje in zmaguje.

Mednarodni rudarski kongres.

24. julija se je v Londonu otvoril 22. mednarodni rudarski kongres. Zastopani so rudarji iz Velike Britanije, Nemčije, Belgije, Francije, Avstrije, Švedske in Holandske.

Otvoritvena seja se je razvila v impozantno manifestacijo v prilog svetovnemu miru. Edwards, predsednik mednarodne zveze je povdarjal v svojem pozdravnem govoru zlasti važnost mednarodnih sestankov za vzdrževanje miru in pospešitev dobrih odnošajev med narodi. Mednarodni rudarski kongres, da mora delovati kakor nekaka zavora na hujskanja vojnih hujskačev v vseh deželah. Lamendiu za Francijo in Marville za Belgijo sta se pridružila izvajanjem predsednika. Heu, zastopnik nemških rudarjev je opozarjal v svojem, z velikim navdušenjem sprejetem govoru, da tvorijo vojni hujskači v Nemčiji kakor v vseh drugih deželah samo neznaten del naroda. Velika masa nemškega naroda želi mir, samo nekateri kapitalisti so interesirani na izrabljanju Maroka. (Nemčija je namreč pred nedavnim povzročila radi Maroka, ki leži v Afriki, splošen mednarodni spor s tem, da je v neko neutralno maroško pristanišče poslala vojno ladjo. — Op. uredništva). Nemškemu delavskemu razredu ni Maroko vredno kosti niti enega samega delavca. Tudi Jarolim, kot zastopnik avstrijskih rudarjev, se je v svojem govoru dotaknil ogroženega miru. Obračal se je proti oboroževalni strasti, ki se je v zadnjih letih polastila tudi Avstrije; to zlo se mora brezpogojno pobijati z izpopolnitvijo in z ojačenjem delavskih organizacij.

Zanimivo je, da je prišel sodrug Avgust Siegel kot šotski delegat na mednarodni kongres. Nemški rudar Avgust Siegel je bil eden ustanoviteljev nemške rudarske zveze. Nemška policija pa ga je prognala iz domovine in sedaj živi že 16 let na Šotskem. Šotski rudarji so nameravali s tem, da so Nemca Siegla poslali kot svojega delegata na kongres, svoje nemške tovariše prijetno iznenaditi. Vsekakor so ta korak nemški delegati občutili kot nov dokaz prijateljskih čutil, ki vladajo med nemškimi in britskimi delavci. Otvoritvena seja je služila samo v svrhu konstituiranja kongresa, v torek, 26. julija pa se je prešlo na posvetovanje o dnevnem redu.

Prvo vprašanje, ki se je na kongresu razpravljalo, je bilo

podržavljenje rudnikov.

Chonquet (Francija) je izvajal utemeljujoč od Francije stavljen resolucijo, da so francoski rudarji delovali na revizijo rudarskega zakona iz leta 1910; zahtevali so, da država v bodoče privatnim interesentom ne daje več nobenih koncesij.

Twist (Velika Britanija) je omenjal, da poddržavljenje rudnikov v nobeni deželi ni tako velike važnosti, kakor v Veliki Britaniji (Angležka in Šotska). Položaj v britskem rudništvu mora prej ali slej dovesti do generalne stavke vseh britskih rudarjev, da se doseže za vse rudarje taka mezda, da bo mogoče z njo izhajati (living wage). On ne dvomi, da se bo mogočnim britskim delavskim zvezam posrečilo, da uveljavijo voljo delavstva. Ali te posledice bodo nastale, da bo kakih 25 do 30 rudokopov, takih obratov, ki se ne rentirajo, ustavilo delo. Tukaj bi morala poseči država vmes, da bi s primerno razdelitvijo obratnih stroškov preprečila razsipanje narodnega bogastva. Kapitalizem sam kaže s svojimi karteli in trusti narodu pot do gospodarskega reda, ki bi lahko ustrezal zahtevam in željam delavcev.

Garbe (Nemčija) podpira v imenu nemških rudarjev poddržavljenje rudokopov, obrača se pa proti besedilu predloženih resolucij, ki da so prirojene čisto po francoskih in belgijskih razmerah. (Glej objavljene resolucije v št. 20. „Rudarja“. — Opomba uredništva).

Cingr (Avstrija) govori tudi v prilog resolucijam. V Avstriji se vprašanje poddržavljenja rudokopov še ni dosti propagiralo. Položaj delavcev v državnih podjetjih da je mnogo slabši nego položaj delavcev v privatnih podjetjih. V zadnjem avstrijskem parlamentu je vlada vložila predlogo glede podeljevanja rudniških koncesij, ki se bo novemu parlamentu najbrž zopet predložila. Zastopnike delavske stranke v avstrijskem parlamentu da bodo delovali na to, da se pravice koncesionarjev kolikor mogoče omejijo.

Elfers (Holandska) izjavi, da so izmed sedem rudokopov na Holandskem trije državna podjetja. Državna podjetja so se na Holandskem razširila. Delovne razmere v teh rudnikih da so boljše nego v privatnih rudokopih. Vsekakor da je potrebno, da bi rudarji izvrševali kak političen pritisk na vlado. Da se besedilu predloženih resolucij da tako obliko, ki bi bila primerna za vse dežele, ste se obe resoluciji z nekim nemškim izpreminjevalnim predlogom predali v redakcijo poslovnemu odboru. (Dalje.)

Velike banke proti delavcem.

Najmogočnejši tvoril modernega kapitalizma so velebanke. Vse bogastvo družbe se kupiči v njihovih blagajnah. Njim dajejo tovarnarji, trgovci, poljedelci na razpolago svoje kapitalije, ki jih sami ne potrebujejo. V njihove blagajne se stekajo prihranki uradnikov, obrtnikov, kmetov, čestokrat celo težko prisluženi krajcarji delavca. Tako vodstvo sleherne velebanke v vsakem trenutku razpolaga z ogromnimi vsotami, sicer niso last banke, ki jih pa vendar poljubno lahko uporablja. Banka se poslužuje teh denarjev, da nakupuje delnice, da tovarnarjem in trgovcem, državam in občinam dovoljuje kredite, da špekulira z vrednostnimi papirji itd. Denar je moč. Tako združujejo banke gospodstvo nad celim kapitalističnim svetom v svojih rokah; njihovi zastopniki sede v upravnem svetu sleherne delniške družbe, od njih je odvisen sleherni fabrikant, ki ne more pogrešati njihovega kredita, in v zvezi so z oblastniki najmogočnejših držav. In v nobeni prikazni naše dobe ni koncentracija kapitala tako očitna, kakor v mogočnem naraščanju moči in vpliva, ki ga imajo danes velebanke nad celim narodnim gospodarstvom.

Poznavalec gospodarskih razmer ni mogel nikdar dvomiti, da vplivajo velike banke tudi na mezdne in delovne pogoje v tistih obratih, ki so odvisni od njihove milosti. Vendar je težko, takšen vpliv direktno dokazati. Kajti, kar se sklepa med gospodom bančnim direktorjem in gospodom fabriškim direktorjem tako-le pri zaprtih vratih, to pač ne prodre prav lahko v javnost. Včasih pa se tako razkritje vendar posreči in neljuba tajnost pride seveda na dan. Tako je nedavno tega nek bratski švicarski list razkril celo vrsto slučajev, o katerih so banke čisto očitno uporabile svojo moč proti delavcem. Gre se za dogodke v Švici, ali kapitalizem je v svojem bistvu in svojem značaju povsod enak. Zato pač razkritja našega bratskega lista v Curihu (Zürich) pač niso za avstrijske delavce nič manj poučna nego za naše švicarske sodruge.

Prvi slučaj se je pripetil v curiški tovarni za avtomobile „Orion“. Delavci so si bili pri-

borili deveturni delavnik. Naenkrat pa je hotelo tovarniško vodstvo tarifno pogodbo razveljaviti deveturni delovni čas odpraviti in delovno dobo zopet podaljšati, skratka uvesti zopet stare razmere. Ravnatelj je to namero napram delavskim zaupnikom utemeljeval s sledečimi besedami: Banke nam dajo samo takrat kredit, ako odpravimo deveturni delovnik in razveljavimo tarifno pogodbo, sklenjeno s strokovno organizacijo kovinarskih delavcev. Ako pa nimamo bančnega kredita smo ruinirani.“ Delavci so naravno vkljub temu vztrajali na deveturnem delavniku in posrečilo se jim je tudi, da so si svoje pridobitve ohranili. Šest mesecev pozneje pa se je nad tovarno proglasil konkurz! Banke so jo tirale v konkurz, ker je delavcem privolila krajši delovni čas nego druge tovarne. Banke so namreč udeležene pri drugih podjetjih strojne industrije. In sedaj so se bale, da bi tudi ta podjetja morala navsezadnje delavcem priznati deveturni delovnik, ki je bil enkrat že „Orion“ s takim zgledom prednjačil. In zategadelj so se banke nad tovarno „Orion“, ki je prelomila podjetniško solidarnost(!), maščevale s tem, da so ji odpovedale kredit, ter jo na ta način pognale v konkurz. „Orion“ je mrtev, od njega kršena solidarnost podjetnikov pa triumfira . . .

Prav slično usodo je doživela pivovarna „Tiefbrunner“. Tudi ta je dovoljevala delavcem razne olajšave, ki niso bile po volji zvezi pivovarjev. Tudi ta pivovarna je morala zato občutiti maščevalnost velekapitala. Najprej so banke tistim gostilničarjem, ki so jemali pivo od pivovarne Tiefbrunner odpovedale hipoteke. Kdor ni hotel izgubiti svojega kredita, je moral nehati s točenjem Tiefbrunnskega piva. Potem pa so banke nakupile delnice te pivovarne in čim so si bile enkrat zagotovile večino delnic, pa so vodjo pivovarskega kartela postavile tudi za vodjo pivovarne. Njegova naloga je, da obrat polagoma popolnoma ustavi in produkcijo prenese na kartelirane pivovarne. Tako kaznuje velekapital neposlušne podjetnike, ki imajo samo to slabo lastnost, da imajo nekaj srca tudi za delavce!

Lahko mogoče, da se takih slučajev, kakor jih pripoveduje naš bratski švicarski list, do sedaj še ni preveč pripetilo. Ali čim tesnejša postaja zveza med bankami in industrijo, čim bolj postajajo banke bodisi potom delnic, bodisi potom kredita, ki ga dajejo podjetnikom, pravi gospodarji industrije, tem pogosteje bodo kar neposredno posegale v mezdne in delovne pogoje. Fabrikant polagoma neha biti „svoj gospod v svoji hiši“, on postaja agent velebanke in ima izvrševati njena naročila. Podjetniške zveze postajajo vsemogočne, ker že velebanka z grožnjami in strahovanjem skrbi, da so posamezni podjetniki zvezinim zapovedim brezpogojno pokorni in poslušni. Kazen konkurza grozi vsakemu kdor bi kršil solidarnost izkoriščevalcev. Delavski razred ne stoji več nasproti par tisočim fabrikantom, temveč pol tucata velikih bank z ogromnim kapitalom. Preko glav fabriških posestnikov diktira kakih šest bančnih direktorjev stotisočim delavcem mezdo in delovni čas! Ako kjerkoli kak delavec primerno kaznuje izdajalca delavskega razreda, ki pade svojim delavskim tovarišem v hrbet, potem se meščansko časopisje seveda ne more dosti nakričati o „terorizmu“ delavcev. Med tem pa si velekapital s čisto drugim terorizmom prisvaja gospodstvo nad celim narodnim gospodarstvom. To je cilj, ki proti njemu kapitalizem drvi z vso silo. Ali smo pa kdaj čuli, da bi se meščansko časopisje samo z besedico zgražalo nad podjetniškim terorizmom? Sodrugom je znano, s kakšno impertinenco se je zaganjal katoliški „Slovenec“ v graške mizarске pomočnike, ki niso nič drugega zakrivili nego to, da se mizarškim mojstrom ne dajejo izrabljati kot navadne metle. Kakšne krvave članke o „rdečem terorizmu“, o „rdeči strahovladi“ in sličnih takih stvarih je „Slovenec“ priobčeval in s kako brezstidnostjo je snubil falotski list, ki se sicer delavstvu na najglednejše načine prilizuje, stavkokaze. Hlinil se je, kakor da bi se mu šlo za krščansko prepričanje nesocialističnih delavcev, ki ga ti hudobni rdečaki baje tako zatirajo, v resnici pa mu je šlo in se je boril za profit nemških in liberalnih graških mizarškim mojstrom! Ako delavci tiste izdajalce, ki kršijo delavsko solidarnost, kaznujejo s prezirom in zaničevanjem, kakor pač zaslužijo, takrat bruha „Slovenec“ iz svojega katoliškega

žrela ogenj in žveplo na „socialnodemokratični terorizem“. Ali smo pa kdaj doživeli, da bi se bil samo z besedico zgražal nad terorizmom podjetniških organizacij? V Švici sta dva podjetnika bila uničena samo zategadelj, ker nista v svojih delavcih hotela videti samo mrtvega orodja, ampak sta hotela, da tudi ti delavci živijo človeka dostojno življenja. Zato ker sta hotela biti podjetnika človekoljubna, recimo krščanska, sta bili njuni podjetji brez usmiljenja uničeni. Krščanskemu „Slovencu“ pa se seveda niti vredno ne zdi, da bi samo omenjal take kričeče slučaje. Hic Rhodus, hic salta! Tu naj bi enkrat pokazal ta list, ki ima sicer polna usta krščanstva, svojo krščansko pravičnost. Ali na tak čudež bomo lahko čakali do sodnega dne, ker pač le predobro vemo, da sta si klerikalizem in kapitalizem preiskrena bratca, da bi se drug drugemu hotela oči izključvati. Katoliške malhe so velike in brez dna in zato si pač klerikalizem desetkrat temeljito premisli, preden bi se zameril kapitalističnemu svetu. Veliko lažje in za bisago manj nevarno je vsekakor zabavljanje nad „strahovlado“ ubogih delavcev, ki imajo samo ta greh, da branijo svoje človeško dostojanstvo in pa čast delavskega razreda. In v tem podlem in gadnem zabavljanju in natolcevanju se je „Slovenec“, to mu moramo priznati, povzpел naravnost do virtuoznosti.

Pa da se vrnemo k predmetu. S tem, da vplivajo banke že kar direktno na mezdne in delovne pogoje, so se tudi pogoji strokovnega boja temeljito izpremenili. Samo močne in trdne strokovne organizacije z izobraženimi in šolanimi člani ter s polnimi blagajnami bodo še zamogle z uspehom nastopati proti koncentriranemu velekapitalu. Časih, ko zbirajo banke proti nam vso moč kapitala, v takih časih bi pač noben delavec več ne smel ostati izven organizacije. Proti prisiljeni solidarnosti izkoriščevalcev naj postavi delavski razred prostovoljno solidarnost proletarijata. Koncentracija kapitala nas opominja z mogočnim glasom, da utrdimo svoje strokovne organizacije.

Umešavanje bank v boje med podjetniki in delavci nam kaže, kam nas vodi kapitalizem. Par tucatov kapitalističnih magnatov vlada iz svojih bančnih pisarn celo ljudstvo! Na eni strani peščica vsemogočnih kapitalistov, na drugi strani pa nepregledna masa zaslužjenih, to je poslednji cilj kapitalističnega razvoja. Ali čim bolj se zbira bogatstvo in moč v pisarnah velebank, tembolj narašča tudi število proletarcev, narašča pa tudi njih vpogled v pogoje osvoboditve in pa njihova sposobnost in izvežbanost za boj. Čim neznosnejše postaja gospodstvo kapitala, tem hitreje se nam približuje ura njegovega propada. Kapitalizem postavlja na mesto samostojnega podjetnika agenta velike banke. Socializem pa bo namesto bančnega agenta postavil zaupnika delovnega ljudstva, ki bo voljen od ljudstva in ljudstvu odgovoren, vodil delo vseh, da bodo vsi uživali tudi sadove svojega dela.

Naznanilo podružnicam in vplačevalnicam južnih pokrajin.

Po sklepu seje revirnega odbora se vrši v nedeljo dne 20. avgusta t. l. ob 9. uri dopoldne v Trbovljah v prostorih delavskega doma

revirna konferenca

s provizoričnim dnevrim redom:

1. Poročilo tajništva.
2. Organizacija in taktika.
3. Tisk.
4. Razno.

Na konferenco imajo pristop le delegatje in člani revirnega odbora.

Vsaka podružnica in vplačevalnica ima poslati po enega delegata na konferenco.

Sodruge delegate se naprosi, naj naznanijo svoj prihod rudarskemu tajništvu v Trbovljah.

Za rudarsko tajništvo:

Ig. Sitter.

s Podružnicam in vplačevalnicam južnih pokrajin naznanjam, da sem vsled tega, ker sem prevzel vodstvo konsumnega društva v Trbovljah, odpovedal mesto rudarskega tajništva do dne 15. avgusta t. l., kar blagovolijo cenjeni sodrugi blagohotno naznanje vzeti. Ignacij Sitter.

Narodno-gospodarski pregled.

Statistika avstrijskega premoga. Juni 1911.

Po uradnem izkazu je v juniju produkcija premoga malo manjša nego ob istem času prejšnjega leta. Tu uradni izkazi:

Kameniti premog:

	1911	1910
Ostrava-Karvin	604.468	616.290
Rožice-Oslawan	35.114	37.370
Kladno-Šlan	196.683	221.250
Plzenj-Mies	84.386	100.410
Schatzlar-Schwadowitz	33.038	31.800
Galicija	110.026	109.200
Ostali premogokopi	9.706	10.230
Junij	1.073.421	1.126.558
Proti prejšnjemu letu	-53.137	

Rjavi premog:

	1911	1910
Mostec-Toplice-Komotava	1.239.365	1.257.670
Falkenau-Elbogen-Karlovi vari	269.618	278.161
Wolfseg-Thomasroth	25.781	28.640
Ljubno in Fohnsdorf	75.201	81.540
Voitsberg-Köflach	51.405	50.330
Trbovlje-Zagorje	84.390	82.280
Istra in Dalmacija	13.390	15.660
Galicija	2.480	1.640
Ostale sudetske dežele	18.067	21.260
Ostale alpske dežele	52.031	56.810
Junij	1.831.730	1.874.000
Proti prejšnjemu letu	-42.270	

S tem, da se je junija meseca toliko manj premoga nakopalo, se reducira tudi za prvih pet mesecev izkopano število od 930.700 ton na 825.300 ton. V prvem polletju je torej nakopane kamenitega premoga za 7·2 (+ 0·4) milijonov ton in rjavega premoga za 12·6 (+ 0·4) milijonov ton, potemtakam se je premoga vobče nakopalo za 19·8 (+ 0·8) milijonov ton. Kakor razvidno, je produkcija avstrijskega premoga v prvem polletju 1911. narasla tudi že preko produkcije prvega polletja 1909.

	1911	1910
Kameniti premog	7.215.017	6.811.891
Proti prejšnjemu letu	+403.126	-6.000
Rjavavi premog	12.593.732	12.171.540
Proti prejšnjemu letu	+422.192	-435.000
Skupaj	19.808.749	18.983.431

Statistika o nakopanem premogu prvega polletja 1911. v primeri z analognimi periodami prejšnjega leta za češka okrožja nam podaja sledeče številke:

Rjavavi premog:

	1911	1910
Mostec-Toplice-Komotava	8.579.165	8.485.600
Falkenau-Elbogen	1.846.018	1.779.200
Januar-juni	10.425.183	10.264.800
Proti prejšnjemu letu	+160.400	

Kameniti premog:

	1911	1910
Kladno-Šlan	1.332.283	1.926.800
Pilsen-Mies	626.486	623.100
Schatzlar-Schwadowitz	213.238	207.200
Januar-juni	2.172.007	2.157.100
Proti prejšnjemu letu	+14.900	
Češko	12.597.190	12.421.900
Proti prejšnjemu letu	+175.300	

Številke o produkciji briketov v znanemu jejo nazadovanje briketov kamenitega premoga, dočim produkcija briketov rjavega premoga trajno narašča, zlasti v Falkenauškem okrožju.

Briketi kamenitega premoga:

	1911	1910
Ostrava-Karvin	762	1.000
Rožice-Oslawan	5.600	8.000
Kladno	—	—
Plzno	3.418	3.400
Ostala okrožja	—	—
Junij	9.780	12.465
Proti prejšnjemu letu	-2.685	
Januar-juni	73.167	79.470
Proti prejšnjemu letu	-6.303	-6.700

Briketi rjavega premoga:

	1911	1910
Mostec-Toplice-Komotava	420	—
Falkenau-Elbogen	13.923	11.856
Planinske dežele	—	—
Junij	14.344	11.856
Proti prejšnjemu letu	+2.488	
Januar-juni	100.228	82.235
Proti prejšnjemu letu	+17.993	
Briketi za januar-juni	173.395	161.705
Proti prejšnjemu letu	+11.690	

Za produkcijo kokska imamo sledeče podatke, ki izkazujejo močno naraščanje v ostrovske in rožiškem okrožju:

Koks kamenitega premoga:

	1911	1910
Ostrava-Karvin	161.514	157.600
Rožice-Oslawan	5.318	3.700
Plzenj-Mies	1.160	1.500
Schatzlar-Schwadowitz	594	—
Junij	168.586	162.883
Proti prejšnjemu letu	+5.703	
Januar-juni	1.026.232	972.014
Proti prejšnjemu letu	+54.218	+67.000

Razne stvari.

Koliko organiziranih delavcev je na Hrvaškem? Ravnokar je izšlo izvestje o strokovnem gibanju na Hrvaškem. Knjižica nosi naslov: Izveštaj oradničkem strokovnom pokretu u Hrvatskoj i Slavoniji godine 1909. — 10, podatke pa je zbral in obdelal strokovni tajnik, sodrug Viljem Bukšeg. Iz tega izvestja posnemamo, da je znašalo skupno število članov strokovnih organizacij preteklo leto 6605, od tega odpada na zveze, pridružene hrvatski strokovni komisiji (medjustrukovnom vijeću) 5121 članov.

Županija	Skupno	od tega pridruženih medjustr. vijeću
liška	50	32
modruško-reška	269	262
zagrebška	558	429
Zagreb mesto	2999	2274
varaždinska	285	235
bjelovarska	242	133
požeška	584	484
virovitiška	86	86
Osiijek mesto	582	292
srijemska	901	841
razna mala mesta	49	43
Skupaj	6605	5121

Rudniška nesreča. — 22 mrtvih. V rudniku Sýkerville (Pensilvanija) je nastala eksplozija, ki je ubila 22 rudarjev.

Nemški cesar Viljem je rekel nedavno tega: „Moji socialni demokratje niso baš slabi ljudje!“ Do sedaj je bil cesar zaklet sovražnik socialistov. Pregarjati jih je dal in zapirati. Da, govoril je vojakom celo, da morajo streljati na socialiste, pa i na brate in očete svoje, ako jim on, cesar to zapove. A glejte sedaj naenkrat tak preobrat v mišljenju glede socialistov. Kako to? Zelo enostavno, ker se nemški cesar boji skorajšnjih volitev in velike zmage nemške socialne demokracije. V veliki skrbi za svoj prestol se je pričel možakar malo modificirati. Ali pomagalo ne bo nič!

Nočno delo žensk. Vkljub zakonu, ki prepoveduje nočno delo žensk in ki je stopil s 1. avgustom t. l. v veljavo, bo to nočno delo še naprej dovoljeno v tovarnah surovega sladkorja, v mlekarah in v tovarnah za konzerve.

Med vožnjo izgubil glavo. Na progi Kronberg — Frankobrod je mladi arhitekt Finck na strašen način ponesrečil. Napravil je s svojo nevesto izlet. Ko sta se po železnici vračala, se je Finck med vožnjo nagnil iz voza. Tisti hip je prišel na sosednem tiru nasprotni vlak; vrata enega voza so bila odprta in so zagrabila Fincka tako nesrečno, da so mu odtrgala glavo.

Posestvo na prodaj.

Hiša s tremi sobami, prostorna kovačnica in klet. Hlev, skedenj in klet. Vse to je dobro ohranjeno in krito z opeko. Velik sadni vrt s travnikom, njive in gozd. Ob hiši se ovija velika in lepa vinska trta. Posestvo se ceni na 6000 K, sicer pa po dogovoru! Celozemljišče leži ob deželni cesti, ki pelje od Radeč na Krško.

Anton Šober

posestnik in kovač, Vrbovo, pošta Radeče, Dolenjsko.

Občno konsumno društvo v Trbovljah

se priporoča svojim članom

za nakupovanje vseh življenskih potrebščin kakor tudi manufakturnega blaga po najnižjih cenah. ∴

Občno konsumno društvo v Idriji

priporoča svojim članom bogato zalogo vsakovrstnega blaga. Društvo ima na izbiri moške narejene obleke po najnovejši modi, ženskega blaga vsake vrste, slamnike za moške in otroke itd. Vse po jako nizki ceni. Pridite in kupujte, kajti v lastni prodajalni ste najboljše in najcenejše postreženi!

Občno konsumno društvo v Zagorju

prodaja specerijsko in manufakturno blago po najnižjih tržnih cenah, daje koncem vsacega leta še dividende članom, član lahko postane vsak. Vstopnina 2 kroni, delež 40 kron, ki se ga lahko plača po obrokih.

Izdelovanje drož.

Edina narodna tvrdka te stroke opremljena z najnovejšimi stroji. Gospode pekarje, molarje in trgovce vabim, da poskusijo drože domačega izdelka. Od štirih kilogramov naprej pošiljam po pošti franko.

Prva ljubljanska izdelovalnica žitnih drož.

Maks Zalokar,
Ljubljana.

Kosumno društvo rudarjev v Hrastniku

priporoča

svojo bogato zalogo specerijskega in manufakturnega blaga, kakor tudi čevlje za otroke in odrasle.

Vse po jako nizki ceni.

Delavci! Dolžnost Vaša je, da podpirate svoje podjetje. Član lahko postane vsak.

I. Jax & sin

Ljubljana

Dunajska cesta št. 17

priporoča svojo bogato zalogo

šivalnih strojev

za rodbino in obrt.

Pisalni stroji „Adler“.

Vozna kolesa.

Ceniki zastonj in franko.

Priporočamo našim **KOLINSKO CIKORIJO!**
-- gospodinjam --
== iz EDINE Slovenske Tovarne v Ljubljani. ==